

УДК 378.147:745/749

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-4-105-109

Липовецька Є. Ю.

аспірантка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОСНОВНІ АСПЕКТИ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ГУРТКА ДЕКОРАТИВНО- ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкрито зміст поняття "мистецька компетентність" як складова професійної підготовки майбутнього керівника гуртка, що відображає сукупність особистісних якостей і здібностей, психологічних станів, знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення високого рівня її розвитку. Розкрито особливості використання декоративно-прикладного мистецтва як засобу розвитку мистецької компетентності. Встановлено, що формування мистецької компетентності включає не тільки природні ресурси і резерви особистості, але і ті утворення, які сформовані в індивіда в результаті соціалізації і безперервної освіти.

Розглянуто сутність когнітивного компонента мистецької компетентності як системи знань та розвинутих пізнавальних процесів, що забезпечують пізнання. Окреслено, що на інформаційно-пізнавальному етапі формуються теоретичні знання як концептуальний засіб, розвивається емоційно-чуттєва сфера та мислення, розвивається мотивація до власної художньо-естетичної діяльності.

Ключові слова: мистецька компетентність, декоративно-прикладне мистецтво, когнітивний компонент мистецької компетентності, керівник гуртка декоративно-прикладного мистецтва.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, актуалізують проблему духовного відродження, переосмислення естетичного розвитку особистості. Одночасно у мистецькій практиці спостерігається тенденція урізноманітнення художніх технологій і розширення діапазону засобів композиції, використання яких сприяє збагаченню духовної сфери особистості. Цей процес повинен відбуватися під дією цілеспрямованих зусиль педагогів, які виконують функції професійної діяльності щодо інтелектуального й естетичного розвитку школярів і володіють високим рівнем мистецької компетентності в царині художньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що теоретичні питання художньо-естетичної освіти представлено у працях Н. Миропольської, Б. Неменського, О. Рудницької та ін. Значний масив дисертаційних праць і наукових публікацій присвячений розкриттю творчого (О. Кайдановська, О. Музика, О. Піддубна, Л. Покровшук, М. Стась, О. Шашук та ін.) і художнього (Л. Басанець, А. Марченко, Ю. Мохірева, І. Пастир, В. Щербина та ін.) аспектів професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва. Для розуміння особливостей реалізації компетентнісного підходу в мистецькій освіті важливими є праці О. Дем'янчук, Л. Масол, О. Отич, О. Щолокової та ін.

Метою статті є визначення сутності когнітивного компонента мистецької компетентності майбутніх керівників гуртків та обґрунтування шляхів його формування у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У контексті дослідження професійної підготовки майбутніх керівників гуртків вважаємо, що важливою складовою їх професійної компетентності є мистецька компетентність, що дозволяє самостійно вирішувати цілі педагогічної діяльності з організації художньо-естетичної діяльності школярів, всебічного їх розвитку. Мистецька компетентність – це інтеграційна властивість

особистості, особливе психологічне формування, що визначає емоційно-естетичну спрямованість і активність особистості, здібність до художньо-образного освоєння середовища за допомогою графічних методів і засобів, а також його втілення в духовному або реально предметному матеріалі [5].

Мистецька компетентність педагога в галузі декоративно-ужиткового мистецтва як комплексна характеристика його особистості складається з таких компонентів, як: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та рефлексивний. Вагоме значення у структурі мистецької компетентності належить когнітивному компоненту, який визначається сукупністю знань, що розкривають сутність і специфіку професійної діяльності керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва та стосуються основних складових його професійної готовності до роботи за фахом. Ефективність когнітивного компонента визначається необхідністю накопичення теоретико-методичної основи діяльності керівника гуртка, а саме: знань специфіки народної художньої творчості; знань про етапи розвитку українського декоративно-прикладного мистецтва; знань про види і жанри декоративно-прикладного мистецтва; знань етимології термінів декоративно-прикладного мистецтва знань із методики навчання декоративно-прикладного мистецтва; знань технологій соціально-культурного проектування; знань, пов'язаних із використанням засобів комп'ютерних технологій як технологічної основи створення художніх зображень; знань, що відображають специфіку діяльності керівника в умовах інформатизації освіти.

Обов'язковим елементом когнітивного компонента є наявність знань, що виступають одним із складників світосприйняття людини і визначають її ставлення до праці, моралі, системи цінностей, дійсності. Психологи вважають знання основним чинником розвитку мотиваційної сфери особистості, необхідною умовою розвитку здібностей та обдарувань. У педагогічному словнику С. У. Гончаренка знання трактується як "особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення діяльності, яка характеризується усвідомленням їх істинності" [3, с. 137]. А. І. Кузьмінський та В. Л. Омеляненко визначають знання як "ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу, тобто природного та людського" [6, с. 118].

У дослідженні В. І. Макаренка когнітивний компонент професійної компетентності розглядається як "обізнаність й пізнання дійсності стосовно фаху, володіння певною сукупністю теоретичних і практичних знань, на яких ґрунтуються праксеологічні основи фахової діяльності й практичне мислення фахівця, та способи оволодіння знаннями" [7, с. 38].

Когнітивний компонент інтерпретаційної компетентності інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, за переконанням Р. М. Горбатюка, передбачає формування в суб'єктній свідомості фахівця цілісної, системної, діалектичної картини світу і визначається змістом інженерно-педагогічної діяльності" [4, с. 9].

У наукових розвідках С. С. Твердохліб сутність когнітивного компонента інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії визначається чіткою сформованістю загальнонаукових, психолого-педагогічних, методичних, балетмейстерських та художньо-комунікативних умінь, творчого мислення, хореографічно-технічних умінь та навичок [9].

У структурі готовності вчителя початкових класів до професійної діяльності на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва Г. В. Бучківська виділяє науково-теоретичний компонент, який "характеризується певним обсягом знань, необхідних і достатніх для успішної організації та здійснення художньо-трудової діяльності на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва" [1]. Складовими даного компонента вчена визначає сукупність взаємопов'язаної системи знань:

1. *Художньо-мистецькі* – знання основ графічної грамоти (рисунку, композиції, креслення); національної своєрідності традиційного українського мистецтва, його художньої цінності, ролі й культурного значення; основних осередків народних художніх промислів і ремесел України; морфології видів народного декоративно-ужиткового мистецтва тощо.

Художні знання використовуються майбутнім керівником у процесі художньої діяльності. З урахуванням цього необхідно враховувати її специфіку, яка передбачає

володіння комплексом психолого-педагогічних та спеціальних знань, умінь, навичок, що зумовлені особливостями декоративно-прикладного мистецтва та здатністю до їх гнучкого, мобільного використання.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу дослідження Г. І. Сотської, яка розглядає художні знання як знання основних законів рисунка, живопису, композиції, завдяки яким у студента формується здатність створювати художні образи та естетично перетворювати навколишнє середовище [8].

Оскільки рисунок є основою мистецької освіти та засобом пізнання й вивчення митцем дійсності, вагоме значення для керівника гуртка є оволодіння знаннями законів рисунка, зокрема законів перспективи, пропорцій, світлотіні, анатомічної будови тіла людини тощо.

На всіх етапах творчого процесу вагоме місце займає композиція, яка застосовується при аналізі всіх видів мистецтва та "реалізує принцип організації різних рівнів художнього твору, а не одного з них, оскільки вона висловлює принцип упорядкованості змісту і форми одночасно" [2]. Вирішення майбутнім керівником гуртка творчих завдань у галузі декоративно-прикладного мистецтва обумовлюється його знаннями саме основних законів композиції: закону цілісності, закону контрастів, закону новизни, закону підпорядкування всіх засобів композиції ідейному задуму.

Перетворити навколишнє середовище на унікальний простір культурного спілкування та естетичного сприймання, створити естетичну атмосферу для "входження" у світ прекрасного, гармонійного" здатен фахівець, який володіє знаннями з проектування та організації просторово-предметного естетичного середовища (оформлення виставок, експозицій, приміщень тощо) [8, с.140].

2. *Проектно-технологічні* – знання про проектну діяльність; знання про способи перетворювальної діяльності, технологічні процеси і операції; знання структури, змісту та етапів виконання проектною діяльністю; знання вимог до процесу проектування і його кінцевого результату, знання методик і технік виконання діяльності, засобів, форм і методів вирішення проектних завдань; знання теоретичних основ художнього конструювання, дизайну; формотворення й орнаментики; знання технологій виготовлення декоративно-ужиткових виробів. Проектно-технологічні знання проявляються в активній творчій самореалізації майбутнього керівника гуртка, готовності до цілеспрямованого керівництва розгортанням художньо-педагогічних ситуацій.

3. *Методичні* – знання теоретико-методичних основ творчої художньо-трудової діяльності учнів (цілі, завдання, зміст, прийоми, методи, технології, засоби, форми організації освітнього процесу тощо) [1]. Майбутній керівник гуртка має бути здатним до визначення доцільних засобів, прийомів передачі знань, умінь, навичок з одночасним впливом методичного супроводу навчально-пізнавальної й навчально-творчої діяльності учнів на розвиток художньо-графічного мислення особистості на кожному етапі художнього навчання. Також він повинен уміти з'ясувати систему методичних настанов, художньо-творчої діяльності школярів.

Необхідно відмітити складність процесу формування професійних знань у майбутніх керівників гуртків декоративно-прикладного мистецтва, оскільки цей процес повинен виходити одразу на творчий рівень, минаючи репродуктивний. Якщо фахівець декоративно-прикладного мистецтва займається репродуктивною діяльністю, то в такому разі професійні знання втрачають свою сутність як художні засоби, за допомогою яких студент має здатність змінювати свій духовний світ та світосприйняття. Це в свою чергу призводить до переважання шаблонів, уніфікації результатів діяльності.

Висновки. Отже, когнітивний компонент передбачає наявність сформованості цілісної системи фахових знань, що характеризують мистецьку компетентність керівника гуртка, а також здатності до їхнього використання і творчого виявлення у вирішенні професійно значущих завдань.

Література

1. Бучківська Г. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва: автореф. дис. ... д-ра

педагогічних наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 39 с.

2. Волкова Е. В. Произведения искусства – предмет эстетического анализа / под ред. М. В. Овсянникова. Москва: Изд-во МГУ, 1976. 286 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с.

4. Горбатюк Р. М. Інтерпретаційна компетентність як компонент професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 2. URL: http://nbuv.ua/UJRN/Vnadps_2012_2_4

5. Король А. Художньо-графічна компетентність учнів загальноосвітніх навчальних закладів як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць*. Вип. 2. 2016. С. 165–174. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2016/2/19.pdf

6. Кузьмінський А. І. Педагогіка: підручник. Київ: Знання-Прес, 2003. 418 с.

7. Макаренко В. І. Структура системи фахових компетентностей майбутніх лікарів. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 7. С. 37–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2016_7_11.

8. Сотська Г. І. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах: монографія / за наук. ред. О. М. Отич. Київ: Ін-т обдарованої дитини, 2014. 382 с.

9. Твердохліб С. С. Когнітивний компонент у контексті формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії. *Наукові записки. Серія "Педагогічні науки"*. 2018. Вип. 167–217. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/167/53.pdf>

References

1. Buchkivska, H. V. (2019). Systema profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv na zasadakh narodnoho dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva [The system of professional training of future primary school teachers on the basis of folk arts and crafts]. *Extended abstract of Doctor's*. Ternopil [in Ukrainian].

2. Volkova, E. V. (1976). *Proyzvedeniya yskusstva – predmet ectetycheskoho analiza* [Works of art – a subject of aesthetic analysis]. M. V. Ovsianynkova (Ed.). Moskva: Yzd-vo MHU [in Russian].

3. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

4. Horbatiuk, R. M. (2012). Interpretatsiina kompetentnist yak komponent profesiinoi pidhotovky maibutnix inzheneriv-pedahohiv kompiuternoho profilii [Interpretive competence as a component of the professional training of future computer engineer educators]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy – Bulletin of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*. Vyp. 2. URL: http://nbuv.ua/UJRN/Vnadps_2012_2_4 [in Ukrainian].

5. Korol, A. (2016). Khudozhno-hrafichna kompetentnist uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv yak pedahohichna problema [Artistic and graphic competence of pupils of secondary schools as a pedagogical problem]. *Zbirnyk naukovykh prats – Collection of scientific works*. 2, 165–174. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2016/2/19.pdf [in Ukrainian].

6. Kuzminskyi, A. I. (2003). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: Znannia-Pres [in Ukrainian].

7. Makarenko, V. I. (2016). Struktura systemy fakhovykh kompetentnostei maibutnix likariv [The structure of the system of professional competencies of future doctors.]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of the modern teacher*. 7, 37–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2016_7_11 [in Ukrainian].

8. Sotska, H. I. (2014). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannia estetychnoi kultury maibutnix uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva v pedahohichnykh universytetakh* [Theoretical and methodological principles of formation of aesthetic culture of future teachers of fine arts in pedagogical universities]. O. M. Otych (Ed.). Kyiv: Ін-т обдарованої дитини [in Ukrainian].

9. Tverdokhlib, S. S. (2018). Kohnityvnyi komponent u konteksti formuvannia interpretatsiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv khoreohrafii [A cognitive component in the context of forming the interpretive competence of future choreography teachers]. *Naukovi zapysky – Proceedings. Series "Pedagogical Sciences"*. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/167/53.pdf> [in Ukrainian].

Липовецкая Е. Ю.

аспирантка кафедры педагогики, начального образования и образовательного менеджмента Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Основные аспекты когнитивного компонента художественной компетентности будущего руководителя кружка декоративно-прикладного искусства

В статье раскрыто содержание понятия "художественная компетентность" как составляющей профессиональной подготовки будущего руководителя кружка, отражающий совокупность личностных качеств и способностей, психологических состояний, знаний, умений и навыков, необходимых для достижения высокого уровня ее развития. Определено, что на информационно-познавательном этапе формируются теоретические знания как концептуальное средство, развивается эмоционально-чувственная сфера и мышления, развивается мотивация к собственной художественно-эстетической деятельности.

Ключевые слова: художественная компетентность, декоративно-прикладное искусство, когнитивный компонент художественной компетентности, руководитель кружка декоративно-прикладного искусства.